

Základná škola, Ul. Komenského 6, 053 61 Spišské Vlachy

e-mail: zakladnaskola@pobox.sk **tel.číslo:** 053 4495 454 **web:** zskomspv.edupage.org

Implementácia NS rozvoja čitateľskej gramotnosti

v ŠkVP – ISCED 1, ISCED2

**Základnej školy, Komenského 6
v Spišských Vlachoch**

**September
2021**

Účinnosť: od 01. 09. 2021

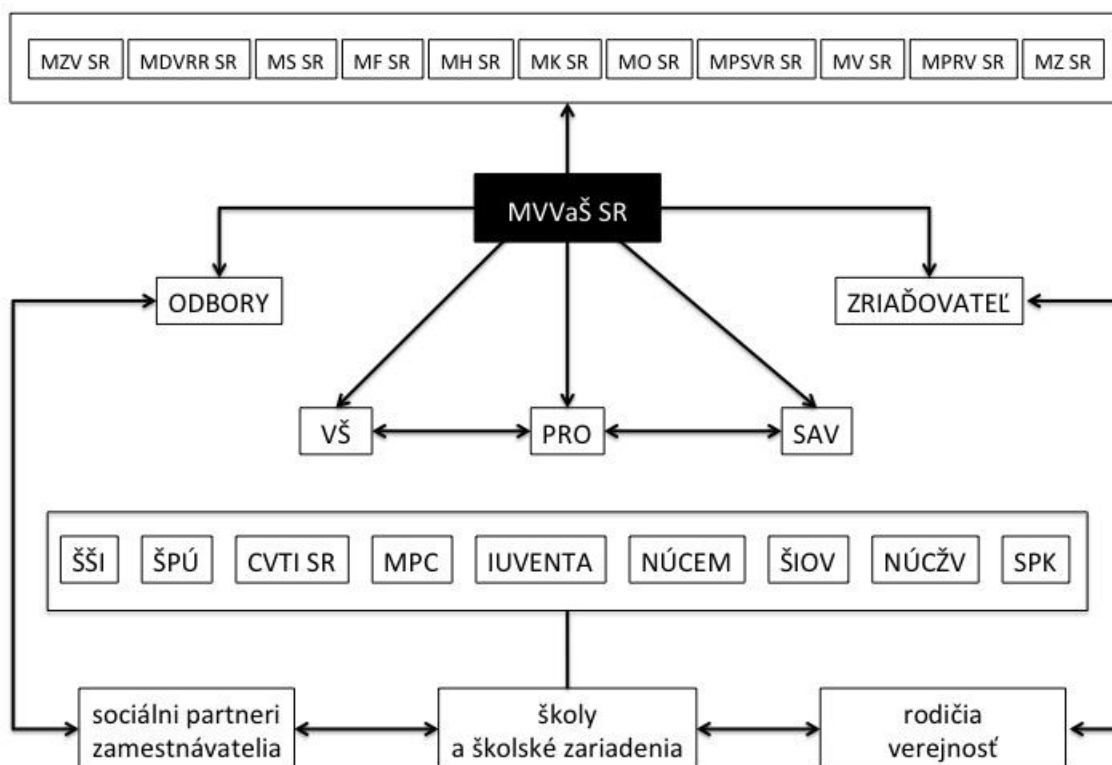
Spišské Vlachy, 2021

1. NÁRODNÁ STRATÉGIA ZVYŠOVANIA ÚROVNE A KONTINUÁLNEHO ROZVÍJANIA ČITATEĽSKEJ GRAMOTNOSTI A JEJ VÝCHODISKÁ

Čitateľská gramotnosť sa považuje za **existenčnú a základnú kompetenciu** vzdelaného človeka, bez ktorej nemožno dosiahnuť všetky ďalšie kompetencie. Nároky na čitateľskú zručnosť sa stále zvyšujú a jednotlivci musia pracovať s textovými informáciami novými a komplikovanejšími spôsobmi. Keďže výsledky medzinárodných výskumov ukázali nedostatočnú úroveň čitateľskej gramotnosti slovenských žiakov, upozornili na nevyhnutnosť systematického prístupu v tejto oblasti, čo viedlo k vytvoreniu *Národnej stratégie zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti*.

1.1 Strategickí partneri

Za jej realizáciu nie je zodpovedné iba ministerstvo školstva, ale aj ďalšie ministerstvá, ako aj rozličné vládne inštitúcie a mimovládne organizácie. Nasledujúca schéma identifikuje strategických partnerov, ktorí vstupujú do spolupráce v oblasti vzdelávania a procesu implementácie stratégie zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti.

1.2 Základné princípy národnej stratégie

- **Princíp vedomia významu a problému gramotnosti**

Akceptovanie existencie problému nízkej úrovne čitateľskej gramotnosti žiakov/mládeže/dospelých odbornou i laickou verejnosťou – kľúčovú úlohu tu zohrávajú médiá.

- **Princíp komplexného prístupu**

Potreba zvyšovania úrovne čitateľskej gramotnosti zasahuje všetky generácie – predškolákov, školákov, seniorov, ako aj všetky oblasti (práca, voľný čas, kultúra, zdravotníctvo atď.) a tiež všetky prostredia – školu, rodinu, pracovné tímy.

- **Princíp prístupu pre všetkých**

Zabezpečenie podpory vo formálnom i neformálnom vzdelávaní. Vychádza sa z potrieb jednotlivcov a konkrétneho prostredia (kľúčovú úlohu tu zohrávajú knižnice).

- **Princíp partnerstva**

Spolupráca rozličných subjektov je nevyhnutná na národnej, regionálnej i lokálnej úrovni.

- **Princíp odbornosti**

V oblasti zvyšovania gramotnosti pôsobia odborníci, ktorí si svoju kvalifikáciu stále dopĺňajú a zvyšujú.

- **Princíp hodnotenia a sebahodnotenia**

Na realizáciu zvyšovania úrovne gramotnosti v súlade s potrebami konkrétneho prostredia je nevyhnutné systematicky sledovať a reflektovať vývoj úrovne gramotnosti.

2. ČITATEĽSKÁ GRAMOTNOSŤ

2.1 Vymedzenie pojmu čitateľská gramotnosť

Pojem čitateľská gramotnosť bol zavedený medzinárodnými štúdiami gramotnosti PIRLS a PISA. Pri čitateľskej gramotnosti sa hlavný dôraz kladie na funkčný charakter čítania za účelom rýchleho získavania¹ a efektívneho spracovania informácií. Čitateľská gramotnosť sa prelína s ďalšími oblasťami gramotnosti (prírodovedná, matematická, informačná, sociálna a ďalšie), preto je jej rozvoj veľmi dôležitý pri osvojovaní zručností, rozvíjaní schopností a pri získavaní vedomostí v ďalších vzdelávacích oblastiach.

Viacero definícií čitateľskej gramotnosti stále vychádza z jej pôvodného chápania vo význame schopnosti čítať a písať; iné definície už tento spôsob ponímania dopĺňajú o ďalšie charakteristiky čitateľských zručností.

Štúdie gramotnosti PISA a PIRLS nazerajú na čítanie a písanie ako na súbor vedomostí a zručností, ktoré jedinec uplatňuje pri práci s rôznymi typmi textov. PIRLS² vymedzuje čitateľskú gramotnosť ako „schopnosť rozumieť formám písaného jazyka, ktoré vyžaduje spoločnosť a/alebo jednotlivci, a tieto formy používať. Mladí čitatelia môžu odvodzovať význam zo širokej škály textov. Čítajú, aby sa učili, aby sa zapojili do spoločenstva čitateľov, a čítajú tiež pre zábavu.“

PISA³ presahuje svojou definíciou len dešifrovanie či porozumenie textu a zahŕňa do nej tiež pochopenie a následné použitie získaných informácií pre funkčné účely. Chápe teda čitateľskú gramotnosť ako „schopnosť porozumieť písanému textu, premýšľať o ňom a používať ho na dosiahnutie vlastných cieľov, na rozvíjanie vlastných vedomostí a potenciálu a na aktívnu účasť v spoločnosti“. Táto definícia PISA, zvyrazňujúca funkčnú a konštruktívnu povahu čítania, zohľadňuje práve také zložky čitateľskej gramotnosti, ktoré možno testovať a merať. Súčasne tiež rozlišujútri

aspekty čitateľskej gramotnosti, a to **získavanie informácií, vytváranie interpretácie a posúdenie textu**. Prvé dva aspekty zaisťujú zručnosti, ktoré čitateľ uplatňuje pri práci so samotným textom, tretí aspekt vyžaduje predovšetkým znalosti, ktoré si žiak osvojil už predtým alebo v inom prostredí.

Súčasnú definíciu PISA a PIRLS zohľadňujú iba niektoré zložky čitateľskej gramotnosti, a to iba tie, ktoré možno testovať.

Čitateľská gramotnosť však zahŕňa aj netestovateľné zložky, postojovú a hodnotovú rovinu, napríklad samotný vzťah k čítaniu. Preto bola niektorými bádatelmi vymedzená komplexnejšie – ako súbor vedomostí, zručností, schopností, postojov a hodnôt.

Čitateľská gramotnosť je v zmysle *Záverov Európskej rady o strategickom rámci európskej spolupráce v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy („ET 2020“)*, Úr. vest. C 119, 28. 05. 2009 definovaná ako „**súhrnná schopnosť porozumieť formám písaného jazyka, tieto formy používať a premýšľať o nich s cieľom dosiahnuť osobné a sociálne naplnenie. To presahuje kognitívne zložky (t. j. dekódovanie slov a porozumenie textu) a ovplyvňuje ďalšie aspekty podporujúce schopnosť porozumieť písaným textom.**“. Pojem čitateľská gramotnosť výstižne glosuje Pierrová (1992)⁴, ktorá ju popisuje ako „vzťah, ktorý človek nadviaže s písaným slovom“.

¹K. Šebesta uvádza **rýchlosť čítania** ako jeden zo zásadných faktorov, ktorý významne ovplyvňuje školskú úspešnosť žiakov. Pokiaľ žiak nie je schopný prečítať text dostatočne rýchlo, obracia svoju pozornosť inde. Autor uvádza ako ďalšie zásadné faktory **aktívitu a pozornosť** pri čítaní. (Šebesta, K. 1999. *Od jazyka ke komunikácii*. Praha: Karolinum.)

²Mullis, I. et al. 2004. *PIRLS 2006 Assessment Framework and Specifications*. Chestnut Hill, MA: Boston College.

³OECD – Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003. OECD 2004b. Dostupné na: <http://www.pisa.oecd.org/dataoecd/1/60/34002216.pdf>.

⁴Pierre, R., 1992. Savoir lire aujourd'hui: de la définition à l'évaluation du savoir-lire. In: J.Y. Boyer, J.P. Dionne et P. Raymond, eds. *Evaluer le savoir-lire*. Logiques: Montréal.

Z hľadiska školského kontextu sa žiaci s náležitou úrovňou čitateľskej gramotnosti už naučili čítať a preukazujú plynulosť v „čítaní kvôli učeniu“. Ďalšiu etapu predstavujú tie procesy a aktivity v rámci vyučovania, ktoré postupne vedú žiakov k tomu, aby sa naučili dobre čítať a sústavne sa zlepšovali v tejto činnosti.

Vzhľadom na to, že na tomto mieste nie je možné podať kompletný prehľad literatúry a stavu skúmania ČG, bez nároku na úplnosť si ešte dovoľíme uviesť všeobecne akceptovaný prístup k ČG, na ktorom sa zhodujú viacerí autori⁵⁶⁷⁸⁹: čitateľská gramotnosť je podľa interpretácie viacerých z nich celoživotne sa rozvíjajúca vybavenosť človeka vedomosťami, zručnosťami, schopnosťami, postojmi a hodnotami potrebnými pre využívanie všetkých druhov textov v rozličných individuálnych i sociálnych kontextoch. Prelína sa v nej viacero rovín, z ktorých spomenieme napríklad:

- **vzťah k čítaniu**

Predpokladom pre rozvíjanie čitateľskej gramotnosti je potešenie z čítania a vnútorná potreba čítať.

- **doslovné porozumenie**

Čitateľská gramotnosť stavia na schopnosti dekodovať písané texty a vytvárať porozumenie na doslovej úrovni so zapojením doterajších znalostí a skúseností.

- **vyvodzovanie a hodnotenie**

Čitateľsky gramotný človek musí vedieť vyvodzovať z prečítaného textu závery a posudzovať (kriticky hodnotiť) texty z rôznych hľadísk vrátane sledovania autorových zámerov.

- **metakognícia**

Súčasťou čitateľskej gramotnosti je schopnosť a návyk seba regulácie, t. j. schopnosť reflektovať zámer vlastného čítania, v súlade s ním voliť texty a spôsob čítania, sledovať a vyhodnocovať vlastné porozumenie čítanému textu a zámerne voliť stratégie pre lepšie porozumenie, prekonávanie náročnosti obsahu i zložitosti vyjadrenia.

- **podeliť sa**

Čitateľsky gramotný človek je pripravený podeliť sa o svoje zážitky, porozumenie a pochopenie textu s ďalšími čitateľmi. Svoje pochopenie textu porovnáva s jeho spoločensky akceptovanými interpretáciami, všima si zhody a premýšľa o rozdieloch.

- **aplikácia**

Čitateľsky gramotný človek využíva čítanie na sebarozvoj, ako aj k vlastnému rozhodovaniu a konaniu a čítanie bohato zúročuje v celom svojom živote vo všetkých jeho dimenziách.

⁵Murnane, R. J., & Levy, F. (1996): *Teaching the new basic skills: Principles for educating children to thrive in a changing economy*. New York, The Free Press.

⁶Zápotočná, O. (2013): *Metakognitívne procesy v čítaní, učení a vzdelávaní*. Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.

⁷Anderson J. Q., Rainie L. (2012): *Millennials will benefit and suffer due to their hyperconnected lives*. Pew Research Center's Internet & American Life Project (February 29, 2012); pewinternet.org.

⁸Gavora, P. – Morávková, Z.: Funkčná gramotnosť žiakov 3. a 4. ročníka ZŠ v modelových situáciách. *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 2001/2002, 48, č. 3 – 4, s. 84 – 90.

⁹Hejsek, L. (2014): *Rozvoj čtenářské gramotnosti v procesu základního vzdělávání*. Disertační práce, UP v Olomouci, Olomouc, S. 274.

2.2 Význam čitateľskej gramotnosti

Čítanie a čitateľská gramotnosť tvoria nevyhnutný predpoklad na rozvíjanie kľúčových kompetencií, predovšetkým kompetencie k učeniu sa, a čoraz viac sa využívajú ako nástroj na dosiahnutie ďalších cieľov v pracovnom i osobnom živote.

Čítanie trénuje a cibrí lineárne, postupné, sekvenčné myslenie, ako aj sústredenosť a koncentráciu. Vytvára u ľudí návyk a spôsobilosť, ktoré tvoria základ tvorivého myslenia, obohacujú ich vlastnú životnú filozofiu a zdokonaľujú ich schopnosť riešiť a zvládať osobné problémy na základe otvoreného myslenia, ktoré nie je uzavreté v nemenných obsahoch.

Formulované inými slovami: **nedostatočná, nevyzretá čitateľská (a informačná) gramotnosť) vedie v konečnom dôsledku k vážnym problémom pri štúdiu, ako aj pri uplatňovaní nárokov na trhu práce.** Mládež sa stáva tzv. funkčne či sekundárne negramotnou, čo môže vyústiť nielen ku zníženiu vzdelanosti a konkurencieschopnosti spoločnosti, resp. štátu, ale následne tiež k ohrozeniu demokracie (ľudia sú napríklad viac ovplyvňovaní manipuláciou, reklamou či populistickými kampaňami).

V súvislosti s čítaním výskumníci často hovoria o tzv. **Matúšovom efekte**¹⁰¹¹ podľa ktorého tí, ktorí získajú zručnosť čítania v detstve, v živote potom čítajú a učia sa rýchlejšie ako tí, ktorí ju nezískali. Majú pritom väčšiu slovnú zásobu, čo znamená, že nestroskotajú pri zložitejších textoch, a lepšie rozpoznávajú postup príbehov a formulujú svoje argumenty, čo je schopnosť, ktorá sa inými prostriedkami nedá rozvinúť. Prejavuje sa tu kumulatívna, vývojová povaha čítania, jeho kognitívny prínos, ktorý hovorí, že **čím viac čítate, tým lepšie viete čítať**.

Čítanie aj napriek prieniku moderných informačných technológií ostáva základnou stratégiou nadobúdania vedomostí, odborných znalostí, rozširovania a prehĺbovania poznatkovej bázy človeka, ale aj získavania rozličných praktických a profesijných zručností. Práve z tohto dôvodu považujeme vzťah detí, žiakov a mládeže k čítaniu za kritický. „Pri čítaní knihy,“ konštatuje americký psychológ Daniel Goleman¹², „vytvára náš mozog zo všetkých súvisiacich myšlienok a skúseností dômyselnú sieť prepojenia. (...) Čítanie do hĺbky vyžaduje nepoľavujúcu koncentráciu a vnorenie sa do témy, nie preskakovanie z jedného na druhé a vyzobávanie nesúvisiacich faktov z pochybných zdrojov.“

¹⁰Bauerlein, M (2007): *Dumbest Generation*, Jeremy P. TarcherPenguin Group (USA).

¹¹Spitzer, M. (2012): *Digitale Demenz. Wie wir uns und unsere Kinder um den Verstand bringen*. München. Droemer Verlag.

¹²Goleman, D., 2014: *Pozornost*. Brno: JanMelvinPublishing, s. 312.

3. IMPLEMENTÁCIA ČITATEĽSKEJ GRAMOTNOSTI V ŠKOLSKEJ PRAXI

Schopnosť čítať a učiť sa prostredníctvom čítania je základnou akademickou zručnosťou, ktorá je dôležitá pre školskú úspešnosť vo všetkých oblastiach štúdia a na všetkých úrovniach vzdelávania. Nízka čitateľská gramotnosť žiakov znižuje efektívnosť ich učenia sa z dôvodu neporozumenia kľúčovým pojmom. Naším úsilím je prostredníctvom zaujímavých textov a motivujúcich čitateľských aktivít naučiť žiakov používať efektívne čitateľské stratégie vedúce k výborným učebným výsledkom a k pozitívnym postojom k celoživotnému vzdelávaniu sa. Čitateľská gramotnosť je komplexný súbor čitateľských zručností, ktorý vytvára predpoklady na rozvoj ostatných foriem gramotnosti a je ich základom – rozvíja schopnosť učiť sa učiť.

Čitateľské kompetencie zahŕňajú:

- techniku čítania,
- schopnosť a proces pochopenia textu,
- schopnosť identifikovať informácie v texte, hodnotiť prečítané, zapamätať si myšlienkytextu, reprodukovať text, dedukovať na základe textu, utvoriť si úsudok,
- schopnosť logicky spájať súvislosti, vyvodit' hlavné myšlienky, poučenia, závery,
- schopnosť konštruovať myšlienky nad rámec textu a spájať ich v kontexte s predošlýmipozntakami a vedomosťami a ich praktické uplatňovanie; resp. schopnosť čitateľa využiť ichv praktickom živote.

Čitateľské stratégie

V rozvoji čitateľských zručností a čitateľských stratégií sa budeme zameriavať na tridruhy vedomostí:

1. Deklaratívne vedomosti- **vedieť čo**- vedieť opísať,čo mám robiť.
2. Procedurálne vedomosti- **vedieť ako**- vedieť zrealizovať požadovanú aktivitu.
3. Vedomosti dané podmienkami- **vedieť kedy a prečo**- žiak vie, kedy danú zručnosťpoužije, aby dosiahol cieľ, mení sa zručnosť na stratégiu.

Učiť žiakov **základným** čitateľským zručnostiam:

1. Skimming- úvodné oboznámenie sa s materiálom má slúžiť žiakom na to, aby savedeli rozhodnúť, či sa tomu budú venovať hlbšie alebo nie. Stratégia vhodná prinákupe kníh.
2. Scanning- skenovanie textu, zručnosť využiteľná pre konkrétny údaj. Stratégia vhodnápri hľadaní telefónneho čísla, odchod autobusu, vlaku.
3. Searchreading- výskumné čítanie, hľadanie kľúčových slov a fráz , ktoré pomáhajúúnajst' špecifické informácie.
4. Extenzívne čítanie- čítanie dlhších súvislých textov vyžadujúcich všeobecnépochoopenie.
5. Intenzívne čítanie- kratšie texty, výber špecifických informácií, presné detailnéčítanie.

Úrovne rozvoja čitateľskej gramotnosti

Na dosiahnutie úplného porozumenia písaných textov budeme využívať päť procesovgramotnosti (uvádza PISA 2000,s.4):

- **-Získavanie informácií** – žiak vie nájsť určené informácie v texte, zistiť vzťahy medzi nimi, posúdiť ich dôležitosť pre splnenie úlohy.
- **Utváranie širšieho porozumenia** – od čitateľa sa vyžaduje zamyslenie nad textom ako nad

celkom. Žiak je schopný vystihnúť hlavnú myšlienku, vytvoriť názov textu, charakterizovať hlavnú postavu, zistiť základné údaje v grafe, tabuľke.

▪ **Interpretácia** – úlohy si vyžadujú logické spracovanie informácií, ktoré musí vedieť porovnať, vyvodiť z nich závery a hľadať podporné dôkazy.

▪ **Uvažovanie o obsahu textu a jeho hodnotenie** – od čitateľa sa požaduje, aby posúdil informácie z textu a porovnal ich so svojimi predchádzajúcimi vedomosťami, prípadne poznatkami zdrojov, vyjadril svoj vlastný postoj k nim.

Uvažovanie o forme textu a jeho kritické hodnotenie – úlohy si vyžadujú objektívne uvažovanie a hodnotenie kvality a primeranosti textu. Pre tento proces sú dôležité teoretické poznatky o štruktúre textu a jeho žánroch, ale aj cit pre jazyk. Úlohy sa orientujú nahodnotenie toho, ako autor presvedčil čitateľa, na posúdenie primeranosti textu a pod.

Typy textov

Na základe funkcie rozlišujeme dva typy textov, a to texty vecného charakteru a umeleckého charakteru. K vecným textom patria všetky texty, ktoré nie sú beletriu. To znamená, že sem môžeme zaradiť náučné texty, a to konkrétne texty učebnicové, encyklopedické, biografické, texty informačného charakteru – rôzne správy, inzeráty, rozhovory a podobne, ale i texty súkromného charakteru – napríklad listy a rôzne iné. Na druhej strane umelecké (beletristické) texty predstavujú všetky typy literárnych druhov a žánrov, s ktorými sa bežne stretávajú žiaci na hodinách literatúry. Môžeme sem zaradiť lyrické texty, napríklad básne či piesne, epické texty, akými sú bájky, balady, rôzne úryvky z poviedok, detektívok, románov a podobne, ale i texty dramatické, teda ukážky z rôznych divadelných hier, scenárov k filmom alebo muzikálom a podobne. Je už na prvý pohľad jasné, že literárne texty umeleckej funkcie sú náročnejšie na porozumenie, keďže obsahujú také jazykové prvky, ktoré sú vyjadrené nielen priamo, ale i implicitne. Na druhej strane aj vďaka tomu poskytujú široký priestor na vytváranie úloh na rozvoj čitateľskej gramotnosti.

3.1 Ciele čitateľskej gramotnosti v rámci ŠkVP - ISCED 1, ISCED 2

Implementácia NS rozvoja čitateľskej gramotnosti v ŠkVP – ISCED 1 a ISCED 2 v Základnej škole Komenského 6, Spišské Vlasy vychádza z týchto materiálov:

- Národná stratégia zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Bratislava 2016),
- Školský vzdelávací program Základnej školy Komenského 6, Spišské Vlasy,
- Implementácia NS rozvoja čitateľskej gramotnosti v ŠkVP – ISCED 1 a ISCED 2 v Základnej škole Komenského 6, Spišské Vlasy (Spišské Vlasy 2021),
- Plán koordinátora čitateľskej gramotnosti v rámci týždňa čitateľskej gramotnosti,
- Plány práce jednotlivých predmetových komisií.

Cieľom je rozvoj čitateľských a komunikačných schopností, ktoré presahujú aspekt technického zvládnutia čítaného textu a smerujú k prijatiu jeho obsahu. Viest' žiakov ku konštruovanej a aktívnej účasti v procese učenia sa. Na jednotlivých vyučovacích predmetoch využívať inovačné metódy a formy práce, porovnávať informácie z rôznych zdrojov, využívať multimediálne programy, zaraďovať prácu s internetom s prepojením na bežný život, pracovať s nesúvislými textami akými sú mapy, grafy, tabuľky a vyvodzovať vzťahy medzi informáciami. Čitateľskú gramotnosť ako kompetenciu k celoživotnému učeniu rozvíjať na princípe medzipredmetových vzťahov. Žiak si uvedomuje potrebu svojho autonómneho učenia sa ako prostriedku seberealizácie a osobnostného rozvoja, dokáže reflektovať proces vlastného učenia sa a myslenia pri získavaní a spracovávaní nových poznatkov a informácií a uplatňuje rôzne stratégie učenia sa, dokáže kriticky zhodnotiť informácie a ich zdroj, tvorivo ich spracovať a prakticky

využívať, kriticky hodnotí svoj pokrok, prijíma spätnú väzbu a uvedomuje si svoje ďalšie rozvojové možnosti

Komunikačnú spôsobilosť a čitateľskú gramotnosť žiakov je potrebné rozvíjať vo všetkých všeobecno-vzdelávacích predmetoch. Využívajú sa diferencované úlohy a činnosti, žiaci sú vedení k čítaniu s porozumením, chápaniu a vysvetľovaniu obsahu zameraného na rozvíjanie komunikačných zručností žiakov. Do vyučovacieho procesu sa častejšie zaraďujú prácu vo dvojiciach, v skupinách a využíva sa diferenciácia úloh pre žiakov podľa ich schopností. Gramotnosť je jedným z najväčších úspechov akejkoľvek spoločnosti, je známkou civilizácie.

Naším cieľom je vrátiť žiakov späť ku knihe, naučiť ich čítaniu s porozumením a aby žiak:

- dokonale používal materinský jazyk a cudzí jazyk,
- vyjadroval svoj názor vhodným spôsobom a aby si ho vedel obhájiť,
- bol schopný vyjadriť svoje myšlienky a pocity,
- názory vyjadroval adekvátne ,
- vhodne sa vyjadroval ku kritike a prijímal kritiku druhých,
- počúval a rešpektoval názory druhých,
- komunikoval v jednom cudzom jazyku a osvojil si základy druhého cudzieho jazyka,
- vedel vyhľadávať a využívať pri učení rôzne zdroje informácií, osvojil si metódy štúdia a práce s informáciami,
- vedel pracovať s vecným a administratívnym textom, grafmi, tabuľkami, dokázal vyhľadať kľúčové slová,
- rozvíjal a obohacoval si slovnú zásobu o slová cudzieho pôvodu a dokázal ich aktívne používať.

3.2 Aktivity na rozvoj čitateľskej gramotnosti

Na dosiahnutie lepších výsledkov žiakov v oblasti čitateľskej gramotnosti sa uskutočňujú nasledovné aktivity:

- zlepšovanie kvality jazykového vyučovania, výstupných vedomostí a komunikačných schopností žiakov v materinskom i v cudzom jazyku,
- rozšírenie hodinovej dotácie cudzích jazykov (ANJ),
- rozšírenie hodinovej dotácie tvorivej dramatiky (S JL),
- používanie pracovných zošitov, učebníc zameraných na rozvoj čitateľskej gramotnosti,
- využívanie školskej knižnice ako centra rozvoja čitateľských zručností,
- využívanie hodín čítania a literatúry na rozvoj čitateľskej gramotnosti,
- týždeň čitateľskej gramotnosti venovaný aktivitám na rozvoj čitateľskej gramotnosti v rámci všetkých predmetov,
- vzdelávanie učiteľov v oblasti čitateľskej gramotnosti,
- spolupráca vedenia školy, metodických orgánov a ostatných vyučujúcich na realizácii čitateľskej gramotnosti (nápad, riešenie, ako vylepšiť čitateľskú gramotnosť v škole),
- sledovanie výkonov a vyhodnocovanie úrovne rozvoja čitateľskej gramotnosti,
- podnecovanie záujmu žiakov o čítanie,
- vytvorenie databázy úloh, textov a testov v škole,
- zapojenie sa do online testovania a využívanie dostupných testových zdrojov,
- zapojenie sa do KOMPAR-a,
- systematické pripravovanie noviniek - správ, fotografií, výsledkov súťaží naškolských nástienkách, webovej a facebookovej stránke školy.

3.3 Implementácia čitateľskej gramotnosti v rámci predmetov

ISCED 1

Aktivity na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti realizujeme hlavne na hodinách slovenského jazyka a literatúry.

„**Hodina hlasného čítania**“ – hlasným čítaním učiteľ žiakov motivuje od radosti z počúvania, k radosti z vlastného čítania.

„**Čítame kamarátom**“ - čítajú starší mladším – štvrtáci a tretiaci navštívia nižšie ročníky a čítajú ostatným pre potešenie.

„**Maľované čítanie**“ - tvorba maľovaného čítania starších žiakov mladším.

„**Hádankovo**“ – didaktické hry s textom, slovami – skladba slov: slabika- písmeno/hláska.

„**Hviezdoslavov Kubín**“ – školské kolo v prednese poézie a prózy.

„**Čitateľská zóna**“ - vytvorenie priestoru v triede pre knihy a časopisy.

„**Ako sa zrodila kniha...**“ – beseda s detským spisovateľom spojená s návštevou knižnice – 3. a 4. ročník.

„**Reklama mojej najobľúbenejšej knihy**“ - tvorba reklamných sloganov pre jednotlivé knižné tituly.

„**Čitateľský maratón**“ - čítať v určitý deň a určitý vymedzený čas.

„**Z rozprávky do rozprávky**“ – realizácia čítania na pokračovanie.

„**Vitajte škôlkari**“ – čítanie rozprávky deťom z materskej školy.

Čitateľskú gramotnosť rozvíjame aj na ostatných vyučovacích predmetoch:

MAT – tvorba zaujímavých slovných úloh, tvorenie MAT príbehu

ANJ – dramatizácia rozprávky, čítanie krátkych príbehov v ANJ

PDA a VLA – práca s encyklopédiou, odborné texty

VYV a PVC – návody a pracovné postupy.

ISCED 2

Slovenský jazyk a literatúra

Čitateľská gramotnosť sa primárne rozvíja v predmete slovenský jazyk a literatúra a súčasne sa využíva, a tým aj rozvíja v učení sa na ktoromkoľvek predmete kognitívneho charakteru. Je na učiteľovi, aby vytváral podmienky na to, aby sa žiak učil aj spracovaním informácií z textu. V záujme rozvoja čitateľskej gramotnosti na jednotlivých vyučovacích hodinách kladieme dôraz na chápanie jazyka ako nástroja myslenia a komunikácie, ktorý sa premietado zámerného preferovania rozvoja komunikatívnych kompetencií. Pre kvalitné porozumenie textu je potrebné aj kvalitné osvojenie si techniky čítania nenásilným, zážitkovým spôsobom na vhodných, veku primeraných textoch. Vyučujúci poskytujú zvýšený priestor rozvoju vlastnej tvorby žiaka a pri práci s informáciami podporujú čitateľskú gramotnosť posilňovaním schopnosti argumentovať. Žiaci na vyučovaní pracujú so súvislými a nesúvislými textami. Naším cieľom je pestovanie pozitívneho vzťahu ku knihám. Čím viac sa žiak stretáva s knihou, tým má lepšie predpoklady preniknúť do podstaty textu. Nejde iba o umelecký text, ale aj text vecný. Z toho vyplýva, že je veľmi dôležité, aké postupy a techniky učenia si žiak v tomto období osvojí. Tie potom využíva pri ďalšom vzdelávaní, získavaní nových poznatkov, ich spracovaní a využití. Informácie, ktoré žiak získava, mu ponúkajú učebnice, slovníky, encyklopédie, internet, knihy mimočítankového čítania a rôzne iné materiály, ktoré je možné vo výchovno-vzdelávacom procese využiť. Ide predovšetkým o vecné texty súvislého charakteru, literárne a neliterárne texty. Na to, aby žiaci textom porozumeli, je

potrebné ich viesť k rôznym stratégiám, technikám učenia sa, ktoré vedú k trvalejšiemu osvojovaniu si informácií. Porozumenie textu zahŕňa: vyhľadávanie kľúčových informácií, ich spracovávanie, zapamätanie si, integrovanie, hodnotenie a následné využívanie v reálnych životných situáciách. Porozumenie textu je proces, ktorý si vyžaduje nielen žiakové schopnosti, ako vie čítať plynule, rýchlo, bez chybovosti, ale vyžaduje si aj zapájanie myšlienkových postupov, kognitívnych funkcií, ktoré je nutné rozvíjať a stimulovať. Pozitívny vzťah k celoživotnému vzdelávaniu je závislý od úrovne zvládnutia jazyka. Aj ISCED 2 zdôrazňuje nevyhnutnosť chápania jazyka ako nástroja myslenia, prostriedku komunikácie a jazyk definuje ako znak národnej identity. Tieto aspekty premietame nielen do osvojovania si poznatkov o jazyku (jazyková kompetencia), ale aj o ich vhodnom použití v rôznych komunikačných situáciách (komunikačná kompetencia). Snažíme sa vytvoriť väčší priestor na vlastnú tvorbu jazykových prejavov, prácu s informáciami, čitateľskú gramotnosť, schopnosť argumentovať a pod. Cieľom je rozvoj čitateľských schopností, ktoré presahujú aspekt technického zvládnutia čítaného textu a smerujú k prijatiu jeho obsahu. Žiakov vedieme miesto návyku na memorovanie a pasívneho prijímania poznatkov ku konštruovanej a aktívnej účasti v procese učenia sa.

Podľa **výkonového štandardu SJ pre základné školy** je súčasťou komunikačných jazykových kompetencií čítanie s porozumením, spolu s písaním a hovorením (počúvanie je integrovanou súčasťou hovorenia) a vymedzujú ho tieto **spôsobilosti a zručnosti**:

1. Zamerať svoje čítanie podľa potreby

Vybrať text podľa komunikačného zámeru a podľa danej situácie.

Nahlas, ticho a opakovane prečítať text.

2. Pochopiť význam textu

Pochopiť umelecký a vecný text s využitím explicitných informácií.

Pochopiť text podľa implicitných informácií.

Tvoriť a overiť navrhnuté hypotézy.

Reprodukovať umelecký a vecný text na základe chronologickej alebo logickej postupnosti.

3. Pochopiť formálnu stránku textu

Rozoznať všeobecné usporiadanie textu – odseky, nadpisy atď..

Rozpoznať a pomenovať rozličné texty a určiť ich horizontálnu štruktúru.

4. Odlíšiť vetu a text

Vyhľadať prvky nadväznosti medzi slovami a skupinami slov, ktoré slúžia na plynulý prechod medzi vetami, odsekmi, časťami vypovedí.

Určiť časovú a logickú postupnosť pri rozvíjaní témy.

5. Pochopiť zmysel umeleckého a vecného textu vzhľadom na využitie

interpunkčných znamienok, gramatických kategórií (rod, číslo, pád, osoba, čas).

6. Pochopiť význam lexikálnych jednotiek

Porozumieť významu slov v umeleckých a vecných textoch.

Overiť si význam slova.

Porozumieť štruktúre slova a jeho častiam, napr. slabikám a hláskam.

Rozoznať sémantické vzťahy medzi slovami, skupinami slov jednovýznamové – viacvýznamové slová.

V literárnej výchove v sekundárnom vzdelávaní je vo výkonových štandardoch čítania s porozumením a interpretácia významu prostriedkom osvojovania si poznatkov z teórie literatúry a ich využitia na pochopenie literárneho textu v jeho komplexnosti:

- vie vysvetliť literárnu postavu ako fikciu autora, nositeľa deja,
- vie určiť hlavné a vedľajšie postavy,
- vie výstižne charakterizovať postavy,
- vie vysvetliť funkciu nadpisu,

- vie vyhľadať a posúdiť súvislosti medzi nadpisom a textom,
- vie vysvetliť členenie textu na odseky,
- vie vyhľadať kľúčové slová v odseku,
- vie zdôvodniť, prečo sa literárne dielo člení na kapitoly.

Čitateľská gramotnosť je zahrnutá do vzdelávacieho štandardu oboch zložiek predmetu. Zaradenie čitateľskej gramotnosti do jazykovej zložky vytvára lepší priestor na využitie vedomostí žiakov o formálnej stránke textu na poznávanie a porozumenie obsahu textu. Umožňuje to žiakovi pochopiť funkciu jazykových prostriedkov v texte a tým uľahčiť jeho porozumenie, pochopiť zmysluplnosť a potrebu poznatkov o jazyku v práci s textom ako zdrojom informácií. Prepojenie troch základných spôsobilostí – čítanie s porozumením, písanie a hovorenie, detailne opísaných vo vzdelávacom štandarde jazykovej zložky predmetu SJL, je ďalšou dôležitou zmenou, ktorá vytvára lepšie podmienky na praktické využívanie poznatkov, ktoré získa žiak o jazyku a literatúre. Vzhľadom na problémy žiakov v súvislom vyjadrovaní o zistených súvislostiach, záveroch z textu a argumentov v hodnotení jeho obsahu a formy je potrebné **viesť vyučovanie čítania s porozumením v rovnocennom prepojení s hovorením a písaním.** Jednotlivé zručnosti v rámci čítania s porozumením rozvíjané v jazykovej zložke, má žiak využívať v literárnej výchove a naopak, analytické zručnosti v práci s umeleckým textom umožňujú žiakovi efektívnejšie pracovať s textami na jazykovej zložke predmetu. V literárnej výchove sa žiak učí nové poznatky o texte a aplikuje ich

pri čítaní a porozumení umeleckých a vecných textov, ako aj v tvorbe vlastných textov na slohu. V predmete SJL sa žiak učí o texte, ale aj prostredníctvom textu. V ostatných predmetoch by mal teoretické vedomosti o texte a získané zručnosti v čítaní s porozumením využívať pri práci s textom ako s učebným zdrojom a pri tvorbe vlastného textu na vyučovaní danom predmete.

Čitateľská gramotnosť je v modeloch gramotnosti pomenovaná pojmom funkčná gramotnosť, ktorú charakterizuje schopnosť spracovať textové informácie. Teoretické východiská o funkčnej gramotnosti boli aplikované do metodiky, ktorá zisťuje úroveň 5 procesov (činností) porozumenia – **získavanie informácií, utváranie širšieho porozumenia, rozvoj interpretácie, uvažovanie o obsahu textu, uvažovanie o forme textu** – potrebných na úplné porozumenie súvislého a nesúvislého textu v rôznych situáciách čítania. Požiadavky na funkčnú (čitateľskú) gramotnosť boli transformované do koncepcie obsahovej reformy školstva v Slovenskej republike a vyjadrené v štátnom vzdelávacom programe v kľúčových kompetenciách žiaka, v prioritách vzdelávacej oblasti Jazyka komunikácia, v edukačných cieľoch predmetu slovenský jazyk a literatúra a vo výkonovom štandarde na spôsobilosť čítania s porozumením.

Aktivity na rozvoj čitateľskej gramotnosti:

- exkurzie do mestskej knižnice, Knižnice pre deti a mládež (Košice)
- exkurzie do Divadla Jonáša Záborského (Prešov)
- návšteva divadelných predstavení – Spišské divadlo, Bábkové divadlo (Košice),
- recitačné, literárne a rétorické súťaže,
- práca s talentovanými žiakmi,
- práca so žiakmi s ŠPU,
- vlastná tvorba, tvorivé písanie,
- čítanie doplnkovej mimočítankovej literatúry zo žiackej i mestskej knižnice,
- aktivity v rámci školskej knižnice,
- aktivity k Medzinárodnému dňu školských knižníc,
- aktivity v rámci Týždňa čitateľskej gramotnosti,
- aktivity v rámci predmetu tvorivá dramatika (dramatizácia príbehov, bábkové divadielko, diskusie k prečítaným textom, interview, hlasné čítanie učiteľa – na motiváciu žiakov, aby sa pustili do čítania; radosť z počúvania textu, tvorba prezentácií o spisovateľoch ...)

- burza kníh,
- výstavka rozprávkových kníh,
- Moja najmilšia encyklopédia,
- Literárny karneval,
- práca s cvičebnicami a testami na rozvoj čitateľskej gramotnosti...

Na splnenie vytýčených cieľov použijeme aktivizujúce vyučovacie metódy, a topredovšetkým samostatnú prácu žiakov, prácu vo dvojiciach a skupinovú prácu. Okrem samostatnej práce zacielenej na získanie vedomostí, návykov a zručností je nevyhnutné, aby žiaci objavovali nové poznatky vlastnou činnosťou. Učiteľ svojím individuálnym prístupom usmerňuje rozvoj schopností jednotlivých žiakov a riadi tvorivú prácu kolektívu triedy.

Cudzí jazyky

Čitateľskú gramotnosť realizujeme v súlade s UO a štandardami pre vyučovanie CJ pravidelne v rámci vyučovacích hodín pri práci s textami v učebniciach, doplnkových materiáloch, knihách a časopisoch (kabinet CJ), ktoré slúžia na podporu rozvoja čítania s porozumením, pravidelne zaradzujeme do vyučovania prierezovú tému - čitateľská gramotnosť,

Využívame:

- rôzne formy extenzívneho čítania autentických materiálov určených pre každodenné potreby a zmysluplnú prácu s nimi,
- čítanie pre zábavu (školský časopis Hello!),
- pohybové aktivity založené na porozumení cudzojazyčného textu, hranie scénok,
- spracovanie informácií z textov a ich následné použitie na riešenie praktických problémov,

V rámci disponibilných hodín v jednotlivých ročníkoch sa pravidelne zapájame rôznymi aktivitami k rozvoju čitateľskej gramotnosti v rámci školských tematických dní. Zapájame žiakov do školských aj medzinárodných projektov zameraných na rozvoj čitateľských a komunikačných zručností v materinskom a v cudzom jazyku. Sledujeme nové, moderné pohľady na výučbu CJ, zameriavame sa viac na to, aby žiaci zvládali jazykové a všeobecné kompetencie (aj čitateľskú gramotnosť), aby ich jazyková a občianska príprava zodpovedala požiadavkám európskeho demokratického občana.

Dejepis

V predmete dejepis žiaci vyhľadávajú relevantné informácie z rôznych zdrojov – textov verbálnych, obrazových, grafických, kombinovaných (vecných a umeleckých), z učebníc, atlasov, slovníkov, novín, časopisov, encyklopédií, webových stránok, z populárno-vedeckej literatúry, historickej beletrie. Využívajú tieto informácie a verifikujú ich hodnotu vyberaním, organizovaním, porovnávaním, rozlišovaním, zaraďovaním informácií, kritickým zhodnotením rôznych zdrojov informácií. Čítanie s porozumením uplatňujú žiaci napr. tvorbou pojmovej mapy, časových priamok, spracovaním informácií formou prezentácie, čítaním nesúvislého textu (historická mapa).

Geografia

V predmete geografia rozvíjame čitateľskú gramotnosť u žiakov čítaním a interpretáciou nesúvislých textov (mapy rôzneho druhu), čítaním odbornej literatúry ako zdroja poznatkov (učebnice, populárno-vedecké časopisy, encyklopédie), správnym porozumením prečítaného textu, spracovaním a interpretovaním získaných poznatkov. Prvotné rozvíjanie čítania a interpretovanie obrázkov, fotografií, schém, tabuliek, grafov, diagramov patrí medzi základné vyjadrovacie prostriedky geografie.

Biológia

Kompetencie v čitateľskej gramotnosti, ktoré plánujeme dosiahnuť v predmete biológia:

- Schopnosť porozumieť rôznym druhom textu - výkladovému textu v učebnici, informačnému textu v encyklopédiách a odborných knihách, digitálnemu textu na internete, článkom v dennej tlači...atď.
- Schopnosť orientovať sa v štruktúre rôznych druhov textu
- Schopnosť odhaliť v informačných médiách „hoax“
- Schopnosť kriticky myslieť
- Schopnosť získať z textu podstatné informácie, ktoré sú dôležité pri riešení nastoleného problému
- Schopnosť napísať vlastný postup a záver z pozorovania alebo pokusu
- Schopnosť využiť pri projektovej práci informácie z viacerých textových zdrojov, nezabúdať na pravidlá citácie zdrojov
- Schopnosť učiť sa samostatne z textov, ktoré sú k dispozícii

Chémia

Kompetencie v čitateľskej gramotnosti, ktoré plánujeme dosiahnuť v predmete chémia:

- Schopnosť porozumieť vedeckému textu v učebnici, odborných knihách alebo na internete
- Schopnosť samostatne si vyhľadať text pre danú problematiku
- Schopnosť vyselektovať v texte dôležité informácie
- Schopnosť klásť otázky na základe prečítaného textu
- Schopnosť písomne interpretovať výsledky chemického pokusu alebo prebiehajúceho chemického javu počas laboratórnej práce
- Schopnosť vyjadrovať sa pri tvorbe projektov primerane svojmu veku (nepoužívať odborné slová, ktorým nikto zo žiakov nerozumie, bez primeraného vysvetlenia)

Matematika a fyzika

Rozvoj čitateľskej gramotnosti v matematike a fyzike realizujeme pomocou slovných úloh, kde dbáme u žiakov na čítanie s porozumením - čo poznáme v úlohe, čo potrebujeme vypočítať, využitie aplikačných úloh, úloh z praxe, z reálneho života. Žiaci prerozprávajú slovné úlohy, či porozumeli zadaniu, hľadajú využitie matematiky a fyziky v každodenných situáciách a tvoria odpovede na otázky.

Občianska náuka

V predmete občianska náuka rozvíjame čitateľskú gramotnosť u žiakov prostredníctvom čítania verbálnych a neverbálnych textov spoločenského a spoločenskovedného charakteru. Metódami rýchleho ale i presného a dôsledného čítania rozvíjame u žiakov kľúčové kompetencie čitateľskej gramotnosti ako sú: práca s informáciami, tvorivé písanie, schopnosť argumentovať, verejne prezentovať text.

Náboženská a etická výchova

V predmetoch náboženská a etická výchova rozvíjame čitateľskú gramotnosť u žiakov čítaním súvislých textov, príbehov, uvažovaním o obsahu prečítaného textu, čítanie s predvídaním.

Výtvarná výchova

Rozvoj čitateľskej gramotnosti v predmete VYV sa najčastejšie realizuje formou tvorby ilustrácií k vopred prečítaným rozprávkam , povestiam, bájkam , poviedkam a pod. V teoretickej rovine - čítanie informácií o výtvarných slohoch, umelcoch, technikách, postupoch a pod.

Hudobná výchova

Čítanie a vysvetľovanie obsahu textov ľudových a populárnych piesní pri nácviku ich spievania, tvorba vlastných textov na známu alebo žiakmi vytvorenú melódiu. V dejinách hudby - získavanie informácií čítaním o živote a tvorbe hudobných skladateľov, o hudobných štýloch a ich osobnostiach , informácie o obsahu hudobných diel , hlavne - opera, opereta a muzikál....a pod. Hudobno-dramatické vystúpenia žiakov = vianočný program, Fašiangy, Deň matiek, Deň otvorených dverí, vystúpenia pre seniorov , žiacka konferencia... a pod.

Technika

Na vyučovacích hodinách Technika (THD) - rozvíjame u žiakov 2. stupňa čitateľskú gramotnosť čítaním pracovných postupov predvykonaním jednotlivých pracovných činností. Taktiež sa zameriavame na vyhľadávanie informácií explicitne (priamo v texte), čítanie súvislých i nesúvislých textov (obrázkov, schém, nákresov, plánov, fotografií) a ich aplikáciu v praktických činnostiach. V rámci čitateľskej gramotnosti vedieme žiakov k získavaniu základných užívateľských zručností v rôznych oblastiach ľudskej činnosti. Zameriavame sa na rozvoj praktických pracovných zručností pre uplatnenie človeka v bežnom praktickom živote a v spoločnosti.

V Spišských Vlachoch 25.08.2021

Vypracovala: Ing. Zuzana Rendošová